

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В УКРАЇНІ

Головня Нікіта Юрійович, Грищук Сергій Миколайович
Житомирський медичний інститут Житомирської обласної ради

CURRENT ASPECTS OF THE DEMOGRAPHIC SITUATION IN UKRAINE

Nikita Holovnia, Serhii Hryshchuk
Zhytomyr Medical Institute of Zhytomyr Regional Council

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню сучасних аспектів демографічної ситуації в Україні. Визначено динаміку чисельності населення, народжуваності, смертності, природнього приросту, середньої очікуваної тривалості життя в Україні у період 2019-2023 рр. На основі аналізу даних встановлено, що демографічна ситуація має несприятливу кризову тенденцію.*

Ключові слова: демографічна ситуація, населення, демографічні показники, система заходів.

Актуальність проблеми.

Україна має одну із найгірших демографічних ситуацій серед країн Європи, яка на фоні діючої російської агресії досягла піку кризи. Це зумовлено низьким рівнем народжуваності, високий рівнем смертності, відповідно від'ємним природнім приростом. Ця проблема потребує комплексних підходів до вирішення, із залученням системи громадського здоров'я [1, 4].

Мета дослідження.

Дослідити динаміку основних демографічних показників в Україні та розробити рекомендації щодо їх покращення.

Матеріали та методи.

Проаналізовано статистичні дані за період 2019-2023 рр. з використанням інформації Державної служби статистики (ДСС) України. Застосовано комплекс емпіричних та теоретичних методів дослідження, такі як: бібліосемантичний метод, статистичний метод, метод порівняння й метод системного аналізу та логічного узагальнення.

Результати та їх обговорення.

Прослідковується тенденція до щорічного скорочення, як наявного, так і постійного населення України. З 2019 року чисельність наявного та постійного населення скоротилась на 985,9 тис. осіб, у т.ч. сільського на 422,9 тис. осіб, а міського на 563 тис. осіб (табл. 1).

Таблиця 1.

Чисельність населення в Україні (2019-2022 рр.)

Рік	Чисельність наявного населення			Чисельність постійного населення		
	Всього	у тому числі		Всього	у тому числі	
		Міське	Сільське		Чоловіки	Жінки
2019	42 153,2	29 256,7	12 896,5	41 983,6	19 455,3	22 528,3
2020	41 902,4	29 139,3	12 763,1	41 732,8	19 343,5	22 389,3
2021	41 588,4	28 959,6	12 628,8	41 418,7	19 195,4	22 223,3
2022	41 167,3	28 693,7	12 473,6	40 997,7	19 007,0	21 990,7

*створено автором на основі даних ДСС України [2].

За оцінками експертів, наприкінці 2022 р. кількість населення України скоротилась до 35,0 млн осіб, у 2023 році до 33,2 млн осіб. Інститут демографії та проблем якості життя зазначає, що орієнтовна чисельність населення України станом на липень 2024 р. могла становити 35,8 млн. осіб, а на територіях, що підконтрольні уряду України, проживало лише 31,1 млн. осіб [3]. За даними ООН, станом на 1 січня 2024 року населення України нараховувало 37,4 млн. осіб. До 2050 році прогнозують його скорочення до 32,1 млн, а вже у 2100 році – до 15,3 млн [5].

До початку повномасштабної війни показники народжуваності щороку зменшувалися на 6-7%, водночас у 2022 р. кількість новонароджених різко скоротилась на 25%. У 2023 р. народилися 187 387 дітей, а це на 32% менше, ніж у 2021р. [5].

Показники смертності у нашій державі щорічно зростають [2]. У структурі причини смертності переважають хвороби системи кровообігу, новоутворення та зовнішні причини смерті (85,7% усіх випадків смерті).

За перше півріччя 2024 р. в Україні народилось 87 655 дітей, а це на 9% менше, аніж за аналогічний період у 2023 р. Водночас, зафіксовано 250 972 смертей, тобто на одного новонародженого припадає троє померлих. Таке співвідношення є одним з ключових показників демографічної кризи. Загалом у 2024 р. смертність в Україні утричі перевищує народжуваність [6].

Природній приріст населення України (різниця між кількістю живонароджених та кількістю померлих за календарний рік) протягом досліджуваного періоду знизився майже вдвічі (табл. 2).

Таблиця 2

Природний приріст (скорочення) населення України (2019-2021 рр.)

Рік	Кількість живонароджених, тис. осіб	Кількість померлих, тис. осіб	Природний приріст, скорочення
2019	308 803	581 100	- 272 297
2020	293 457	616 835	- 323 378
2021	271 983	714 263	- 442 279

**створено автором на основі даних ДСС України*

Результати щодо динаміки середньої очікуваної тривалості життя в Україні при народженні за період 2019-2021 рр. наведені в таблиці 3.

Таблиця 3

Середня очікувана тривалість життя при народженні (2019-2021 рр.)

Рік	Обидві статі	Чоловіки	Жінки
2019	72,01	66,92	76,98
2020	71,35	66,39	76,22
2021	69,77	65,16	74,36

**створено автором на основі даних ДСС України*

Виявлено наступні тенденції:

- реєструється загальне зниження показника тривалості життя для обох статей протягом досліджуваного періоду;
- демонструється стійка гендерна різниця у тривалості життя (жінки мають значно вищу очікувану тривалість життя порівняно з чоловіками);
- динаміка зниження тривалості життя є більш вираженою у 2021 році порівняно з попереднім роком. Якщо з 2019 по 2020 рік зниження становило 0,66 років для обох статей, то з 2020 по 2021 рік воно склало вже 1,58 років;

Згідно з експертною оцінкою, середня тривалість життя українців з 2020 до 2023 року істотно знизилась, серед чоловіків із 66,4 р. до 57,3 р., а серед жінок скоротилася із 76,2 р. до 70,9 р. [7].

Можливими причини катастрофічної демографічної ситуації в Україні є економічна криза, зниження рівня життя, доходів населення, невпевненість у майбутньому, недостатня соціальна державна підтримка малозабезпечених верств населення, шкідливі умови праці, низька якість медичної допомоги або її недоступність, несприятливі екологічні умови, пониження мобілізаційного віку (міграція підлітків за кордон, подальше зниження народжуваності) та безпосередньо військові дії, адже кожен додатковий день війни означає демографічні втрати для України.

З метою покращення демографічної ситуації та подовження тривалості життя в Україні у контексті громадського здоров'я доцільно запровадити наступний комплекс заходів:

1. Удосконалення системи охорони здоров'я з урахуванням потреб у фізичній та психологічній реабілітації.
2. Пропаганда здорового способу життя серед населення.
3. Покращення екологічної ситуації.
4. Підвищення рівня та якості життя населення.
5. Розробка комплексної державної програми подовження тривалості життя.
6. Розробка програм, направлених на повернення населення до України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, комплекс факторів, у т.ч. збройна агресія росії проти України, є причиною погіршення демографічної ситуації у нашій державі, яка близька до демографічної кризи. Вона полягає в скороченні чисельності населення через зниження рівня народжуваності, підвищення рівня смертності, міграційні процеси.

Водночас, запропоновані заходи є дієвими за умови комплексного підходу та співпраці між різними галузями та рівнями влади, а також активної участі громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Лише за умови системного та послідовного впровадження цих заходів можна очікувати значного покращення демографічної ситуації та тривалості життя населення України.

Література:

1. Буката А.О. Значення аналізу тенденцій поширення хронічних захворювань для планування ресурсів у системі громадського здоров'я. *Матеріали Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Здоров'я особи та суспільства: проблеми, виклики та перспективи»*, Житомир, 2024 р., С. 19-24.
 2. Державна служба статистики України. Розділ «Демографічна та соціальна статистика», підрозділ «Населення та міграція». Online. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 10.01.2025 р.).
 3. Кількість населення в Україні та прогноз на найближчі роки. Online. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/mvf-otsiniv-kilkist-naselennya-ukrayini-ta-1713333704.html> (дата звернення 14.01.2025 р.).
 4. Позняк О.В., Шевчук П.Є. Демографічні перспективи України до 2060 року. *Демографія та соціальна економіка*. № 1. 2014 р. С.74.
 5. Прогноз ООН: у 2100 році населення України. Online. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-onn-zvit-naselennya-ukrayina-statystyka/33035905.html> (дата звернення 20.01.2025 р.).
 6. Смертність та народжуваність в Україні. Опендатабот. Online. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-death-2024-6> (дата звернення 10.01.2025 р.).
 7. Тривалість життя в Україні. Online. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/cherez-viynu-skorotilas-trivalist-zhittya-skilki-ukrayinciv-zalishitsya-do-2050-roku-minsocpolitiki-2546242.html> (дата звернення 20.01.2025 р.).
-